मिति: २०८२/०९/२०

श्रीमान् मुख्यसचिवज्यू,
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय,
सिंहदरबार, काठमाडौं ।

विषय: **<u>भ्रष्टाचार विरुद्धको दोस्रो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०८२ को मस्यौदामा सुझावहरू ।</u>**

महोदय,

उपरोक्त विषयमा मिति २०८२/०९/१४ को पत्र संख्या आ.व. २०८२/०८३ प्रा.स./४२/२२२८ बमोजिम आयोजित सरोकारवालाको परामर्श बैठकमा उपस्थित भई मस्यौदामा निम्न बुँदागत सुझावहरू पेश गर्दछौं ।

प्रस्तुत रणनीतिमा देहायका बिषयबस्तु प्रष्ट हुनुपर्ने देखिन्छः-

1. कार्ययोजना कार्यान्वयन समन्वय संयन्त्रहरूको समितिलाई कस्तो प्रकृतिको भ्रष्ट्राचारजन्य गतिविधिमा केन्द्रित रही सीमा निर्धारण गर्दै अधिकारक्षेत्र सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ। नियमनकारी निकायको काम कारवाहीलाई चुस्त दुरुस्त बनाउन उक्त निकायहरूलाई समेत जवाफदेही बनाउन विशिष्टिकृत Controling Mechanism को परिकल्पना गर्नुपर्ने देखिन्छ। अनुगमन निकाय रणनीतिमा उल्लेख गरेतापनि उक्त अनुगमन निकायको स्पष्ट कार्यादेश तोकिएको छैन । समितिमा विशेषगरी स्वन्त्र छवि भएका विज्ञ समूह समेत समावेश हुनुपर्ने अपरिहार्य छ, जस्तै (कानुनविद्, समाजशास्त्री, प्राध्यापक, पत्रकार, नागरिक समाजका अगुवा लगायतका अन्य बिशेषज्ञ समेत समावेश गरिनुपर्ने) देखिन्छ । राष्ट्रसेवक एवम् जनप्रतिनिधिको उपस्थिति अधिक रहँदा संयन्त्रले प्रभावकारी काम गर्न सक्ने अवस्था देखिँदैन किनकि सार्वजनिक अहोदामा रहेका व्यक्तिहरूले नै व्याप्त भष्ट्राचार गर्ने गरेको विविध तथ्यले पुष्टि गरेको देखिन्छ ।

2. ३.९.२ मा संशोधन गरिनुपर्ने ऐन कानुनको विस्तृत व्याख्या गरिनुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ। उद्देश्य, संशोधन गरिनुपर्ने कारण र अपेक्षित उपलब्धिको मापदण्डलाई विस्तृत रूपमा रणनीतिमा व्याख्या गरिनुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।
3. ३.९.४ मा उल्लेखित निकायहरूको कस्तो किसिमको संरचनागत सुधार आवश्यक छ, सो को व्यापक उल्लेख गरी रणनीतिमा समावेश गरिनुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।
4. परिच्छेद ४ मा कार्य योजनाको विस्तृत तालिका अन्तर्गत विविध भ्रष्ट्राचारजन्य गतिविधि नियन्त्रण गर्ने जिम्मेवार निकाय एवम् सहयोगी निकाय र कार्ययोजना कार्यान्वयन समन्वय संयन्त्रहरू बीचको आपसी समन्वयात्मक सम्बन्ध कसरी स्थापित हुन्छ र कसरी सहकार्य गरी भष्ट्राचार रोकथाममा उक्त निकायहरू संलग्न रहन्छन् भन्ने स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको छैन। सो निकायहरू बीच आपसी समन्यवको संयन्त्र समेत समावेश गरिनुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।
5. वर्तमान विश्वका विविध राष्ट्रहरूले भष्ट्राचारजन्य गतिविधि नियन्त्रण गर्न कस्तो संयन्त्र विकास गरी प्रयोग गर्दै आएको र त्यसको कार्यान्वयन सफल कसरी भईरहेको छ भन्ने विषयमा केन्द्रित रही सो को अनुसन्धान गर्दै सोही बमोजिम विविध कार्यान्वयन योग्य विविध वैकल्पिक संयन्त्रहरु समावेश गरिनुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।
6. प्रस्तावित रणनीतिले भष्ट्राचारजन्य गतिविधि नियन्त्रण कसरी गर्छ, कुन प्रक्रिया अवलम्बन गरिन्छ भन्ने विषयमा स्पष्ट रूपमा व्याख्या हुन जरुरी छ ।
7. भष्ट्राचारको विविध स्वरुपको पहिचान गर्दै उक्त स्वरूप अनुसारका नियन्त्रणका संयन्त्रहरु प्रस्तावित हुनुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।
8. कस्तो किसिमको डिजिटल प्रमाणलाई प्राथमिक प्रमाण मानिने हो, सो कुरा स्पष्ट हुनुपर्ने देखिन्छ ।
9. हाई प्रोफाइलका भष्ट्राचारजन्य विषयमा व्यापक अनुसन्धानात्मक दस्तावेज नेपाल सरकारले समय समयमा प्रकाशित गरिरहनुपर्ने अपरिहार्य छ ।
10. जेन्जी आन्दोलनको मनोभावनालाई प्रस्तुत रणनीतिमा समावेश गरिनुपर्ने अपरिहार्य छ। आन्दोलनको प्रथम माग नै भष्ट्राचार अनुसन्धान र कारवाहीसंग सम्बन्धित रहेकाले

रणनीतिमा देहायका थप संयन्त्रको निर्माण गरी अनुसन्धान एबम् अभियोजन गरिनुपर्ने आवश्यक देखिन्छ :-

a. **उच्च स्तरीय सम्पति छानबिन तथा अनुसन्धान आयोगको गठन**
b. २०४६ साल पश्चातको भूतपूर्व तथा हाल सम्म सेवारत उच्च पदस्थ व्यक्तिहरूको तलब बाहेकका आयस्रोत छानबिन गर्न निष्पक्ष आयोग गठन गरी राष्ट्रभक्त र जेन्जी पुस्ताको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने ।
c. विशिष्ट पधाधिकारीहरूलाई आयस्रोत विवरण बुझाउन लगाई शंकास्पद विवरणको प्रतिवेदन तयार गरी मन्त्रिपरिषद्लाई बुझाउने जिम्मेवारी आयोगलाई रहने।
d. आयोगको प्रतिवेदनपछि अख्तियार, महान्यायाधिवक्ता र सरकारी वकिल कार्यालयसँग समन्वय गरी विशेष अदालतमा मुद्दा दायर गर्न मन्त्रिपरिषद्ले कदम चाल्ने ।
e. दोषी ठहरिएका व्यक्तिका सम्पत्तिहरू रोक्का राखी राष्ट्रियकरण गरिने तथा भ्रष्टाचारमा संलग्न उच्च पदस्थहरूलाई कानूनी सजाय दिइने। आदि ।

11. नीतिगत रूपमा "शून्य सहनशीलता" भनिए पनि राजनीतिक दलको वित्त, चुनावी खर्च, नीतिगत कब्जा (policy capture) जस्ता राजनीतिक भ्रष्टाचारका संवेदनशील क्षेत्र प्रत्यक्ष रूपमा गहिराइमा प्रस्तुत रणनीतिमा समेटिएका छैनन्। उक्त विषय समेत समेटिनुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।
12. पररच्छेद- ४: कायययोजनाको व्रिहत् तालिका, रणनीति २ मा सुझाबहरु
    a. रणनीति २ (७) र (८) मा उल्लेखित कृत्रिम बौद्धिकता प्रणालीको लागि नेपाल अझै तयार छैन किनभने डिजिटलाइजेशन पर्याप्त भएको छैन। १-२ वर्षको कार्यान्वयन अवधि अत्यन्त छोटो भएकोले यसलाई ५ वर्षमा बढाउनुपर्ने देखिन्छ।
    b. रणनीति २ (१५) मा "नेपालका सबै स्थानमा इन्टरनेटको व्यवस्था भएको हुने" भन्ने सूचकलाई "सबै सरकारी कार्यालयहरूमा न्यूनतम ३० Mbps downlink इन्टरनेट उपलब्ध हुने" भनी परिवर्तन गरिनुपर्ने देखिन्छ। साथै सर्वसाधारणका लागि सरकारी कार्यालयहरूमा न्यूनतम ५ Mbps downlink इन्टरनेट पहुँचको ग्यारेन्टी गरिनुपर्ने देखिन्छ।

c. रणनीति २ (१६), (१७), र (२३) का सूचकहरूलाई मापनयोग्य तथ्याङ्कमा परिवर्तन गरिनुपर्ने देखिन्छ, जस्तै: तालिम सहभागी संख्या, कार्यक्रम संख्या, समन्वय उपकरणको अपनाइ दर (प्रति महिना सन्देश संख्या), वितरण गति, सफ्टवेयर विश्वसनीयता (उपलब्धता र असफलता दर), र सूचना सामग्रीको गुणस्तर तथा वितरण परिमाण।
d. भ्रष्टाचार सम्बन्धी सूचना पहुँच बढाउनका लागि:
    i. नेपाल सरकारका वेबसाइटहरूमा high bandwidth इन्टरनेट availability को ग्यारेन्टी गरिनुपर्ने देखिन्छ। हाल नेपाल सरकारका वेबसाइटहरूले उच्च throughput सम्हाल्न सक्दैनन्।
    ii. सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध सबै सरकारी कागजातहरू disaster recovery योजनासहित डिजिटलाइज गरिनुपर्ने देखिन्छ।
    iii. सबै नयाँ प्रेस विज्ञप्ति, प्रतिवेदन आदि २४ घण्टाभित्र आधिकारिक सरकारी वेबसाइटहरूमा online उपलब्ध गराउने अनिवार्य गरिनुपर्ने देखिन्छ।
    iv. सरकारी वेबसाइटहरूको स्वतन्त्र accessibility र quality audit गरी प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक गरिनुपर्ने देखिन्छ।
    v. सार्वजनिक रूपमा हेर्न मिल्ने सबै अदालती मुद्दा र कागजातहरू (आदेश, अन्तरिम आदेश सहित) online उपलब्ध गराइनुपर्ने देखिन्छ।
e. नेपाल सरकारले नागरिक जवाफदेहिता पहलहरूलाई कोष उपलब्ध गराउनुपर्ने देखिन्छ:
    i. नागरिक जवाफदेहिता पहलहरूलाई कोष उपलब्ध गराउनुपर्ने जसले गर्दा विदेशी सरकार र विदेशी स्वार्थमा निर्भरता कम हुन्छ।
    ii. विश्वविद्यालयहरूसँग संलग्नता बढाउँदै भ्रष्टाचार विरोधी अनुसन्धान र तालिम कार्यक्रमहरूलाई कोष उपलब्ध गराउनुपर्ने देखिन्छ।

उपरोक्त सुझावहरू मस्यौदामा समावेश गरिदिनुहुन अनुरोध गर्दछौं।

भवदीय,

Jawafdehi.org team

ई-मेल: inquiry@jawafdehi.org

वेबसाइट: https://jawafdehi.org

WhatsApp: +977 980-3179446